

Parti Nagy Lajos

MIT LÁTOK ÉPP?

(Kis nézetek Szilágyi Lenke fotóihoz)

(**Célzatos nézés**) Ezt a dolgot, a célzatos nézést Berlinben kezdtem, májusi kánikulában, s itt fejezem be, Budapesten, ahol immár júliusi hőség van, ragadnak a trolibuszok, e túlírt savanyúcukrok, s mint valami fényes sátor lepi el a várost a dinnyeszag. Hajszárító szélben zsíros fóliaként csattog a nyár. Ha néző vagyok, meg kell maradnom nézőnek, gondoltam még Németországban, legföljebb *fölrónak*, úgy érteve, hogy fölrök ezt-azt a lapszélre, a képek alá, műfajtalantul, kedvem szerint. Mondjuk, megérintem itt-ott a fényt. Megceruzázom. S inkább belőle írok, mint róla. Szilágyi Lenkéről, hála isten, már rengeteg okosságot leírtak, Forgács András, Orbán Ottó, Grunwalsky Ferenc, Beke László, Bikácsy Gergely, hogy csak a könyvben szereplő írások, illetve citátumok szerzőit soroljam. Egyébként elfogult vagyok, a LÁTÓKÉP-MEGÁLLÓHELY című fekete-fehér fényképeskönyvet egészen kiváló, nagyszerű dolognak tartom. Lenyűgöz és rabul ejt, de eszemben sincs megfejteni, hogy miért, más a pozícióm, néző vagyok, ki-be járkálok a képekben, hogy ne mondjam, élek bennük. Miért? Csak, mondom, s ez nem valami intellektuális tevékenység.

*

(**Egy novella alaplapja**) Rám furcsán hat, mindig is furcsán hatott a fotográfia. Azt mondhatnám, nekem minden fénykép „tetszik”, szakmailag tehát, finoman szólva, nem vagyok kompetens. Roland Barthes jut eszembe, aki a VILÁGOSKAMRA elején igen tanulságosan faggatja a „fotográfiát”, hogy micsoda is, és mire is volna jó, illetve faggatja saját magát, hogy neki miért és milyen fotó tetszik, mi és miért hat rá „a bolondulásig”. S hogy csakis ebből, a kisebb vagy nagyobb bolondulásból lehet kiindulni, ha bármit is akar mondani a fényképről mint olyanról. Nem tudom, miért tetszik. *Csak*, mondom, azért, mert olyan szépen, esendően cakkos a széle, *csak*, mondom, mert az a folt ott az apám, amaz egy Moszkvics, ez a folt meg én vagyok. Jóllehet a tetszésem függ a kép tárgyától, függ a kép minőségétől, „művészetétől”, de tetszeni mégsem ez tetszik egy fényképben, hanem, nem tudok mást mondani, a ravaszul megrögzített idő, a máséban is az enyém, és viszont. Fényképet írok, nem „fotóművészetet”, s tényleg „az összes” fényképre gondolok. Az a különbségtéves, illetve szétválasztás, melyet a saját szakmámban talált tárgy, hétköznapi nyelvi tény és műalkotás közt így-úgy tudok, legalábbis próbálok gyakorolni, az fényképeket nézve kifejezetten nehezemre esik. Nem mintha nem érezném olykor, illetve nem hinném el a különbséget a rosszcsaka amatőrfelvétel és egy fotóműalkotás között, hanem mert a fényképet rögtön és pófátlanul használni kezdem, bármelyik fénykép pár perc nézés után „rólam szól”, a hatásról, amit rám tesz, a hozzá való viszonyomról, mely persze illékony és változó. Tulajdonképpen arról a sejtelemről vagy kifejtetlenségről szól, amely mint valamely kémiiai anyag ott van, ott lehet a kép tükrébe fagyva, arról, amit a nézésem, a türelmem, a kíváncsiságom esetleg feloldhat, s valamely nyelvi művé, műcsírává alakíthat át. Nyilván minden befogadás ilyenfajta átalakítás, de számomra, laikus számára fényképek

esetén a legerősebb és legcsábítóbb az érzés, illetve a feltevés, miszerint minden fotó egy-egy történet, egy-egy novella avagy vers „alaplapja”, csak *ki kell figyelni belőle* azt a valamit, ami aztán, nem a fotó helyett, hanem mellette, hogy úgy mondjam, eltehető. A konzerv konzervét. Ez az, ami csábít és lenyűgöz a fotóban, hogy bármikor dolgozhatok belőle, „kinyerhetek” dolgokat, egyik valóságkoncentrátumból a másikat, miközben eszembe sem jut, hogy az én folytatásom, olvasatom, megfejtésem „jobb” lenne az eredetnél, vagy akár csak adekvát lenne vele, hiszen egészen más síkon mozog a kettő, s ha le-, illetve „továbbírok” egy fotót, az előbb-utóbb saját magán kívül sem mire sem fog hasonlítani, ami nem jelenti azt, hogy ne jöjjön valaki, egy olvasó, aki nézéssel és türelemmel e nyelvi tényt képpé, tán éppen valódi vagy virtuális fotóvá ne alakítaná, és így tovább, újra előlről, noha csak annyit akartam mondani, hogy szívesen puskázok a fényképről mint olyanról, hogy szívesen indulok ki belőle.

*

(Cédula, háttérszomorúság) Elég mache, pedig kivételesen igaz, még májusban találtam a könyvben egy keskeny, fehér cédulát, az első átlapozáskor rakhattam bele. A következő áll rajta: „*Lenke! Lefényképezni: hajókiért bűgása őszi ködben Trondheim és Sárísáp között.*” Azon gondolkodtam, hogy ezt a Sárísápot majd kicserélem Kismacsra, de épp az előbbieket miatt (Sárísáp az én Kismacsom?), mégis így hagyom. Egy ilyen *Trondheim* maga a szóhangulati hajókiért, brummog és reked és messze hangzik, a *Sárísáp* meg, mint valami hurutos, sík földi kompsíp, ugarfütyülő. A könyv minden felvétele mögött egyszerre hallani azt a távoli és ezt a közeli hangot. Érténytől az Óceánig ez a dolog van tematizálva. Ez a közeli háttérszomorúság. Ez a rekedt és praktikus állhatatosság.

*

(Mint Pilinszky nézése) Forgács András a fülszövegben állhatatos szépségről beszél. Továbbá az esetlegességről és az ártatlanságról. Azt mondja továbbá, hogy Szilágyi Lenke „*mindenhol ugyanaz csinálja, mindenhol ugyanúgy néz*”. Hát igen, ebben a nézésben részesülhetek, de meg tudom-e mondani, milyen nézés az, amely egyszerűen csak lát, amely nem ítél, és nem bele- meg átlát? Hanem csak van. Az ilyen nézés először is zavarbaejtő, talán olyasmi, mint Pilinszky nézése. De ez is csak hasonlat. Csínján kell vele bánni.

*

(Látvány japánokkal) Májusban minden délelőtt japán gyerekek csivogtak és énekeltek a Wannseenál, abban a berlini kertvárosban, ahol átmenetileg laktam. A szomszédban volt az iskolájuk. A német kertész szeme, mosolya napról napra mandulásodott. Fésülte a füvet, szálanként letörölgette. Egykerekű biciklin gurultak az ötéves japán gyerekek. Az előbb komolyan elkezdtem keresni az albumban a wannseei japán iskolát, s alig akartam elhinni, hogy ez a látvány a gyerekekkel nem benne van a könyvben, hanem általam és a számomra hozzá tartozik. Azt hiszem, leszek így még néhányszor, hogy a világ, illetve valamely „saját” emlékem a világról a jó pillanataimban Szilágyi Lenke-fotóként mutatja magát. Azt írtam még Berlinben, hogy ha lefényképezné Kleist sírját a Wannseenál, akkor biztosan az lenne a legautentikusabb Kleist-sírfotó. Mert a vágott virágok savanyúságát mindenkinél jobban tudná az a kép. A hatodnapos celofánt, a libegő gimnazistacédulákat a fákon: „*Itt lett volna Ö. Gy. Helmuth és Karina, de elfagyították az időt. Ami késik, nem múlatság!*”

*

(Mh., tejvilágos ég) A nyitóképen a *Látókép mh* feliratú vasúti tábla két méla rúdon nyúlik a semmibe. Az „mh” mintha „meghalok” volna, látok épp, és meghalok, a szerelmem kétszer álmódott mostanában arról, hogy meghalok, tehát nekem „ma délután” ezt jelenti az *mh*. A tábla a szokásos rozsdahimlős, elmávdadt bádognománc, körülötte a földön, miként a tejhomály üledéke, zavaros növényzet, kis rőzsedalok. Balján állomási pad két bakja, esetleg pillére, lába, nem tudom, hogy nevezik e vasúti műtárgyak függőleges tartórészeit. Lám, nekem – ez egy ilyen jelrendszer – a pontosság-hoz tudni kéne, és megnevezni, Szilágyi Lenke elég, ha látja e két fehérre meszelt, a képből kivilágító betonkísértetet, melyet földbe ásván s arra általában piros falapot helyezve, mind ülés, mind támla gyanánt, mindezekből az alkatrészekből úgynevezett „állomási pad” nyerhető. Végül a deszkákat hazaviszi a róka. Az idő. Az utolsó vasutas. Viszi a vállán e megrohadt és megmeredt piros sálakat. Befűt velük. Megtámasztja a nyúlólat. S marad a határban csórén a két kis vasúti Atlasz, lúdvérc, vasbeton törpe-táncosnő. Meg marad a csóré bozót, a műveletlen föld, az ugar örökös, ritkás szörzete a tejvilágos ég alatt. A nyitóképtől máris és mindétig otthon vagyok. Itthon.

*

(Hét sor Kismacs) Szilágyi Lenke hét sort ír ehhez a táblás, padtalan fotóhoz: „*Szülő-városom, Debrecen közelében, útban a Horto- / bány felé Kismacs és Macs között van egy vasúti meg- / állóhely, ahol meg sem áll a vonat, település sincs, / csak egy rozsdás tábla jelzi az egészet. Csupán egy gé- / meskút meg egy autócsárda van ott, ahol a vasút meg / az országút keresztezi egymást, körülötte meg a nagy / lapos nihil. Ezt a helyet hívják úgy, hogy Látókép.*” De a föld alatt, nincs kétségem, sok vonat megáll. Hat, sőt tizenkét pár jön-megy naponta, és hozzá-viszi a népeket: kunok, szlávok, avarok a mélyben.

*

(Árnyékok) Fény-árnyék: van jel, nincs jel, s ebből aztán végtelen változatok, egy egész univerzum. Pont annyi fény, pont annyi árnyék. Puha ollóval kivágni a megfelelő alakot, ki a megfelelő háttérrel, s fölhelyezni fehér papírra. Elbíbelődni a komponálással. Csak nagyon puha legyen az az olló, mint az ujjbegy, olyan. Mint a temetési zsírkréta. Vagy a szem szomorú nézése, iszapszéné a hóban. (Iszaphszéné: félbolond istennő a tűzépi mitológiában.) Emlékezetes árnyjátékok sora. Kicsi, háromstrófás fényképvers egy oldalon, csak ritmus és változatok: árnyképek lepedő mögött, vizes árnyjáték, két arc és egy alak sziluettje, fodrozódó víztükör, hajó talán. Odébb agyagbánya sarában dagonyázó alakok. Két elkent, suhanó arc, mintha koromtükörben. Iparkodó kicsi sziluettek gazos dombtetőn. Iksz vagy tárcsa alakú árnyék két hegyvidéki házfalon. Egy szálló galamb emblémafeketéje. Egy felfelé mutató tenyér.

*

(Tenyérfény) Belógó tölgyfalevelek, erős ellenfényben rágyújt egy férfi. Látszik a mozdulatán, hogy nem társasági dohányos, hanem az az elszánt, hajnali fajta, akitől megzendül a lépcsőház, megzendül az üres váróterem. Elég begömbíteni a tenyerét, és sárga markában magától gyullad meg a láng. Erről, a szisszenésről jut eszébe, hogy rá kell gyújtani. A kicsi fény és a nagy sötét tüdő között a cigaretta kátrány- és nikotinhídja. Egy halmozottan *kátrányos* helyzet. És másként gyújt rá, aki a fénnel foglalkozik. Dohányozni jó!

*

(A színhiány gazdagsága) Mándy Iván nagyon szeretné ezeket a képeket. Ezt az ökonomikus fekete-fehér beszédet. A szín nem hiányzik. Ha volna, talán nem zavarna, de nem hiányzik, a fekete-fehér fotó mindent tud, amit egy jó fény-kép tudhat. Színezem ki, ha akarom. Színvak nem, viszont eléggé szintévesztő vagyok ahhoz, hogy fekete-fehérben érezzem igazán otthon magam. Bizonyos régi filmekre és fotókra, még azokra is fekete-fehéreként emlékszem, melyek valójában színesek voltak. Ugyan nem tarkaság, de a hullámzó szürkeségnek temérdek színe van fehértől feketeig, napkeltétől napnyugtáig.

*

(Krétarajz) kavicson állnak / két alak / puha fekete kréta / árnyéklanak / nyúlnak hatalmas / egyik iszik tán dohányzik / a másik lány / fa vagy szarvas.

*

(Körfolyosóshowman) Aládúcolt körfolyosó, ceruzafa *téli* égen. Télnek hiszem, mert minden képén valamennyire tél van. A négy évszak kicsit mindig télebb. Nyitott lépcsőházi ablakban sapkás félprofil baktat fölfelé, úgy, mint egy kitartott felvonásvégen. A lépcsőkorlát kivágot egy műteremben, egy színdarabban, mintha az egész mögött hátul vagy alul egy egységes, stabil fény *állna*. Hiszen ki más álljon egy kép mögött, ha nem a fény? Szilágyi Lenke eddigi pályája során 879 gyönyörű körfolyosót fényképezett le.

*

(Egy felsejlő másnap) Meghökken, szép csutak-arc, szájában hosszú cigaretta. Megint rágyújt, azt hiszem, kialvatlan. Hajnal, illetve *inkább* hajnal. Hajnal és alkonyat között (fekete-fehérben) olyasmi a különbség, mint a fagyott és a szobasárga vaj között. Az alkonyat puhább, lecsúszik a fül mögött, némán beleszalad a kés. A háztetőn a hetvenes évek tévéantennái. Kusza geometrumok, lakatos drótmadarak, Kab-hegynek irányozva. Vagy Tbiliszi. A kovácsoltvas sarokdíszcsipkézet akár valamely kombiné-reminiscencia. A legfelső emeleten nagyobbacska okmánybélyeg: körfolyosó kétajtónyi darabja teátrálisan vagy egykedvűen, mindenesetre véglegesen kivilágítva, mintha fényt kapott volna, léket, s ömlene be rajta az ég. „Égve hagytad a folyosón a villanyt?”

*

(Felhős táj, szájában spanglival) Csokonka, madárszerű fa ágbóbitával, mögötte olyan völgy, ahol gőzmozdonyok születnek és csörtetnek a vadonban, többfelhőnyit cigarettaznak össze erős, szűrő nélküli cigarettából, inas, komoly völgy. Fölötte hegyvonulat sziluettje s a jóakarató, pupliningszerű ég. Kétszer is *facskont* írtam facsonk helyett, most meg *csokonkát*. Akkor legyen csokonka, ha már nem akar csonk lenni sehogy sem. Így születnek a szavak. A képek se hiszem, hogy máshogy születnének a felvételek nyomán. Persze hogy van terv, elképzelés, sőt „mondandó”, aztán egyszer csak ott van valami, elő van híva, egy csokonka, kicsit tologatja az ember, kivágja így meg úgy. Kidobná, de úgyis visszajön. A nevem Csokonka, mondja, fűtő voltam balesetemig.

*

(Hol kel a nap?) Hajnali fiúarc, talán vonatablaktól kihajolva, szájában „az elmaradhatatlan” cigaretta. Keletre tart a vonat, ott kel föl a nap, Debrecenben (Tokió?). Vagy épp keletről, jövünk el keletről. Két fénycsík, napsugár vagy ellensín, széttartó, mert-

hogy felénk tartó párhuzamos. Erős karikatúraszerű arc, ha összekötném „a szálakat”, Árnyjátéknovella lehetne a (rossz) címe. A táj három fából áll, és az épp elég. Tájban Szilágyi Lenke hihetetlenül erős, ugyanakkor takarékos, ha lehet, illetve érdemes ilyet mondani.

*

(Égspecialista krétával) S ha erős földben, még erősebb égben. Nagyon letről (honnán máshonnan?) exponál föl a városi égre, a szélein felhős, fehér nyiladékbán, mely úgyszólván maga a kép, három légi jármű. Egy helikopter, egy léghajószerű dinnye-mag s egy harmadik, lebegő dolog, ami lehet lepke, lángospapír s lehet ipari gumibugyi, angyalé mondjuk. Alighanem szenes-angyal vagy temető. Mi a lófánkot zörög ez nekem itten, fakadt ki egy októberi estén, mármint ez az angyal, és lehuzigálta, lerúgta magáról azt a súlyos, fekete gumikoloncot. Mostantól helikopter leszek, mondta! Nem sokan látták, egy kandeláber hattyúnyaka és egy homályos oromzat, banké vagy rendőrségé.

*

(Rivaldafény) Azt nem is kell mondanom, hogy minden felvétel, hogy ez az egész album a fényről szól, s arról, hogy a dolgok és az emberek (állatok) mindenekelőtt a fény el- és kitakarásának, terelésének bonyolult instrumentumai. Közben persze kicsikét szállanak, melegednek, fél lábra állnak. Mintha mindig ott elől, messze, nagyjából az Északi-sarkon, ott lenne a rivaldafény, Szilágyi Lenke pedig a színpad mélyéről fényképezne. Valahonnan a zsinórpincéből. Rövidnadrágos, szandálos alak hátulról mérleget csinál. Mintha valami fényszökőkútra hajolna. Mintha tűzijáték a jégbüfében. Karja tárva, haja talán lányhaj, bár az egész csak erősebb sejtelem. Egl lábú repülőgép, csokonka angyal a pilótaképzőben.

*

(Esernyők és ballonok) A takaros ég alatt, illetve előtt tágra nyitott kispolski (gépkocsi, lengyel, lendkerekes, szerettem). Ég a lámpája, emlékezetem szerint nem sokáig. Felhajtott csomagtartó-tetején fiúsziluett kampós esernyővel, melyben újabb esernyő s egy műtermi lámpa fénye. Akár egy kötetborító, Szent Péter esernyője. Esernyőből sok van. Nagyon közel állnak hozzám Szilágyi Lenke szél hajtogatta, esernyős férfiai, ahogy csomagolópapírként hordják a ballonkabátot, ezt a rájuk mért durvácska zörgést és kényelmetlen puffadást, hordják erős szélben, hegyes orrú cipőben, traktor járta utakon. És nagyon szeretem ezeket a megkezdett, árva és fölösleges ernyőket. Megannyi vizes nemecek.

*

(Hajtogatni a jövőt) Csíkos ejtőernyőnek integető férfikar, a mozdulat, a kézfej puha hajlása a Teremtésé a Sixtus-kápolnában. Budaörs vagy Újdelhi, sose lehet tudni. Az ejtőernyős hamarosan földet ér, és lassan hajtogatni kezd. Azért az, hogy mindig, hogy minden áldott este ki kell simogatni és pont ugyanúgy össze kell hajtogatni a saját túlélésedet, az azért bizonyos fegyelemre nevel. De ez nem tartozik ide. Hanem akkor micsoda?

*

(Pelenkák) Ritka pillanat, amikor nappal van egészen. Párhuzamos szárítókötélen vízszintes, fehér pelenkákat fúj a hars szél. Lendület, háttérben bérház sötét tűzfalával. Sej a mi lobogónkat. Lentről, a gazból addig nézem a képet, amíg a kórók, őszi rezegek között meg nem jelenik rajta egy otthonkás, vékony hajú asszony. Kemény, széles

arc, kicsi visszér, a gyerek Natasa vagy Abdullah, Ronald vagy Nikolett, az apa egy tróger. Beszedi a pelenkákat, futólag rám néz, megvan a véleménye. Mit bámulsz, mondja tadzsikul, románul, finnül, nem láttál még ezüstfogat? Megafonhangot sodor a szél, s egy tehervonat kattogását: hosszú sor fémgomb valami pénzügyőrzubbnyon.

*

(Amikor megfolyik az ég) Fiatal férfi szűkes zakója szárnyaival eltakar, sutácskán védelmez egy bebugyolált csecsemőt. Ráhajtja kissé a fejét, úgy nézi figyelmesen a nőt (az előbbi nőt?), aki az előtérben, neki háttal áll, s erősen, elszántan néz ki a képből. Várnak. A nő kendőben, kabátban: az a vidéki, noha nem falusi típus, amiből, *amelyből* áll Magyarország. Törökország. Kanada. A háttér, azaz a föld, ahol állnak, szinte eltűnik, csak a fehér fény van, szik, albínó sár és homok. Balra hátul sötét fakadás, mint amikor megfolyik az ég egy nejlonzacskó oldalán. Románul punga.

*

(Pokol-külső vasútállomás) Szerelvények egy világvégi vasútállomáson, mintha kisiklás után. A por még el se ült, a kövér gomolygásból ítélve el se ül soha. Vonatban, vasútban, váróteremben, szeneskocsiban Szilágyi Lenke borzasztóan otthon van. Vasúti kocsik hátulnézetből, odébb egy másik, talán csak felbakolt őrház, pénzügyőrlaktanya. Egyenletesen szuszog valami mozdony. Azt hiszem, női szuszogás, talán szül, talán imádkozik, oldalában díszcerje nő. Ég a kendergyár, a pakuraelvonó. Pokol-külső, szóval meg recsegve a hangosbemondó, s hogy szolgálati közlemény: a szurokfőzők a kettes aknáknál kezdjenek *gyülekezni*. De nem lehet sürgős, hisz ezt mondogatja egész délután, valahányszor csak visszajön az áram. Fölkapja a fejét a szolgálati asztalról, és pánikszerűen bemond valami ilyesmit. Méltóságteljes, lassú fénykép. Sokáig eltart, akár a ferde, golgotai villanyoszlopok.

*

(Az élet tengerén) Folyóparton, oldalára állított kölcsönöcsónakban ül a csónakázó család. Azt hiszem, holtág. Papa, mama s kisfiú az ülésdeszka alatt. Azaz: *mögött*. Pózolnak, apránként, óvatosan nevetnek, errefelé a nevetést újságpapírba csomagolják, s úgy adják egymás kezébe titokban, röstelkedve. Nem is árt az óvatosság, bármikor rájuk törhet valami vihar, s akkor meg kell markolni az evezőket. Az élet tengerén. A gyepen valami lapos batyuféle. Lehet gumi ágymelegítő (tömlő, Taurus Gumigyár). Vagy lehet babzsák. Inkább hűvös van, mint nem.

*

(Földrésnyi mélyhűtő) Eszkimók pihenőben, a nyolc szolgálatos kutyával s a kutya-szánnal megállnak egy szabályos tanácsi szőnyegporolónál. Nincs abban semmi. Támaszkodó, kicsit fényes nájlomműmiák. Batyu, hátizsák, bukósisak, jégcsákány. A háttérben hegyek, talán a Zangezur-hegység. De valaki, egy Amundsenné, bármikor lekiabálhat a negyedikről, hogy nem-e maguk a *füttésszerelők*? Dehogynem, csókolom. Életkép, mintha egy földrésnyi mélyhűtő belsejében.

*

(Nappali ágybakuporodás) A paplan alól két sötét harisnyás láb lóg ki, két ócska kis-körömcipő, igazi *presszózócipők* a hetvenes évekből. („Hol van a presszózócipőm, a rúzsos cigarettám?!” „Anya, maradj itthon!”) Dél lehet. A postára már megjöttek a pes-

ti lapok. („Több gimnáziumom van!” „Persze hogy van, csak ne ordibáljál sikítva!”) Végső soron ki tehet arról, hogy elfogyott a rumpuncs? Ő hiába tiltakozott fogösszeszorítva, akkor is elfogyott. Mert a rumpuncs az olyan, mint egy leghatározottabb fizikai erőszak. Jön a rumpuncs, hogy akarjál! Abban a percben le kell izzadni! Nem lehet neki ellenállni, olyan nagy hóhányó a rumpuncs. Ahogy e hálátlan leány apjának se lehetett ellenállni. Mert igenis, hálátlan leány. Még hogy maradjon itthon, és ne ordibáljon! Hát jó, itthon marad a hányósmigrénjével, hát jó. Elalszik, és rögvést azt álmodja, hogy látja magát fiatalon, kislány korában a lobogó hajával, persze csak a feje árnyékát látja és a kirajzolt karmos faleveleket, mintha valami madarak telejárták volna az eget, az ég dagonyáját, nyári iszapját. Aztán bizonyos személlyel álmodik titkos, homályos sétát egy domb oldalán, tavasszal vagy ősszel, csupasz ágak között. És ő ott leül pihenve, állapotosság következtében. Valamint azt álmodja, hogy az ő gyerekének az apja valahogy teknősbékává növekedett át, s fölköltözött az egészségház kupolájába. Föltapadt oda, mint valami kátrány. Levakarhatatlanul. Ő meg ezt a kis szökőkútban folyton látja tükröződni a büfé mellett, ha megy a rendelésére. De úgy látszik, más nem látja. Egy segges béka, már bocsánat. Hát persze hogy a víz és a migrén eltorzítja a valóságot, de az egész kurva élet, doktornő, az még jobban torzítja el.

*

(Katonafiatlok) Valahol nem messze, de nem is közel, tán a puha és mesés végén annak a világnak, mely a kommunizmus gyakorlóterepéül kijelöltetett, három katonafiatl térdel a tengerparti homokban, előttük egyetlen pár szolgálati csizma. Térdelve állnak, az örökkévalóságnak húzzák ki magukat szépen, komolyan. Azután ülnek egy lepusztult tengerparti teraszon, több is ez, mint terasz, valódi védmű-emlék antik oszlopokkal egy másik időből. Bár hogy később van avagy korábban, eléggé mindegy. Nagyon furcsán viselkedik az idő ebben az albumban, minden kép tele van idővel, múlttal és jövővel, de a képek viszonyában csupán valami konok plebejus egyidejűség. Hátal ülnek, bámulják a tengert avagy azt a végtelen, kiszáradt tavat. Ha milliárd évig élénének, akkor se tudnák teleköpködni szotyolahéjjal.

*

(A horizont fogantyúja) Gazos mezőn televízió, fogantyús, Junoszty karakterű. Heverő fiatal nő tarka ruhás kislánnyal, Gyévuska és Gyévocska. Néznek egy távoli párt, idősebb férfit és nőt, akik kutyákkal sétálnak át a pusztán. Nem történik semmi. Legföljebb a sietős, kicsi ugatás, akár az apróra vágott petrezselyem. A horizont felcsúszott egészen, alig valamivel a fénykép széle alá. A lapos táj jobbra lejt, mintha a föld gömbölyűségét volna hivatva demonstrálni. Gömbölyű, akár a Junoszty képernyője, kávéja az éjszaka, programgombjai a csillagok.

*

(Saroktükör a semmiben) Póznára szerelt közlekedési saroktükör magashegyi táj előtt. Az a domború alkalmatosság, melyet beláthatatlan kanyarokban helyeznek el. Kimagaslik a sötétből, a hegyek sötétjéből, rajta, a kanyaron túli hegyek újabb kanyarokkal s tán újabb tükörrel, melyen a változatosság kedvéért hegyek, és így tovább, amíg mulandó létünk körbe nem ér. Az ég, mint annyiszor, titokzatos, egykedvű vándorlás, pergő felhővakolat.

*

(Egy óslakos kutya) Szilágyi Lenke nagyon tud kutyákat fényképezni. Tán mert nem fényképezi őket, hanem hagyja, hogy lefényképeződjenek. Hogy ők akarják végül. Na mi lesz, mondja az összes kóbor kutya szeme, mi lesz már? Lakóerőd, hatalmas várszerű bérház a XX. század végéről, mondhatni egy régészeti lelet csecsemőkora, egy „fölmagasodni”-tanulmány. Valószínűtlen erkélyek, mintha oda lennének rajzolja egy erős bányászati vasceruzával. Lerabolt, kirámolt épület. A gondozatlan grundon kutya, túlélő kutyaöregúr; egy óslakos, aki készségesen és félelem nélkül néz bele a kamerába, valami időn túli megértés a szemében és időn túli felháborodás. Meg is szólalna, ha megkérdezné valaki. Ha odafigyelne rá valaki. Hát igen, mondaná, és ütné finom kis botjával a ritmust: „...*boldog hazában otthon volt a rab, / nagy házat vittek, bár peremvidéken, / víg laktanyáik száján folyt a hab / és kidőltek egy bálteremnyi léken*”.

*

(Gyerekszem éjjel) Mediterrán kisváros lapos mészkőből, fehér ingből és halszagból. Az éjszakai utcán tisztos távolból gyerekek figyelnek egy fekvő, döglött, netalán alvó kutyát. De inkább döglött, a jelentős figyelem és a hökkentség inkább erre utal. A tisztos távolság. Messziről, akár valami vadállat is lehetne, legalább róka. Az éjszakai gyerekszem hajlamos a túlnézésre. Odébb habosra világított kertvendéglő utcai terasza koldusárnyékkal. Még odébb sziklás öblöcske, ahol fény gyullad, mint a karbid, egyszer csak felsistereg az éles, éjszakai fény. Talán halászok kötnek ki éjfél után, és a hajlampa telibe kapja a partoldalt, ezt a téglás, barlangos kőhalat. A tengerről szól minden, amely nem látszik. Ami.

*

(Madár vendégségben) Bérházudvar, két bérház köze kopasz fával, mely vasárnap délutánoként erős csőrű kalapácmadarat rajzol ki az ég háttere előtt. Valaha szép lehetett, hiszen máig van a törzsében valami kellemkedés, valami értelmetlenül ornamentális, valami pazarló és szemérmetlen, ahogyan hajlanak, kecseskednek az ágai fűzfamód. Ha lógna rajt egy retikül, amolyan kevés szavú, hónaljnyi jószág riasztóspray-vel és kutyacsonttal, azt hihetném, vendégségbe megy.

*

(Hattyúk tova) Mintha büszke és ostobácska vízi kréták versenyeznének valamely elhasznált tükörben, úszó hattyúk a hullámozó Balatonon. Egy ideges és mozdulatlan fénykép, a legtalányosabb felvételek egyike, amit valaha láttam. Pedig a felszínen minden világos, egy „közelebről meg nem nevezett” bezárt tófürdő éjszakája, ahol hosszan, foszlásra exponált hattyúk köröznek egy hármás rönk körül, mely kimered a vízből. Akár ha kitömvé s rákötözve egy víz alatti ringlispil kerekére. A háttérben fehér kabinsor. Fluoreszkál a moha, érett tófürdők zöld patinája. S tán innen van a sutogás is, mely hajnalig nem marad abba, ebből a szálacska, *lopvanószó* fényből.

*

(Régészemlékmű) Amphorák földdel és búzával, köztük iskolai falapon kitömött rókatárgy. A róka farka kackiásan előrecsapva, füle kihegyezve, tekinget figyelmesen és bizalmatlanul. Mi illik össze és mivel? A kép sarkában az óriástöknek csak és kizárólag annyi köze van a kompozíció többi részéhez (tényleg: ki kimponál?), hogy nem lehet onnan elmozdítani. Tehát az a helye, ez a kép a helye. Ahogy a magabiztosan suhanó kitömött vadmalac is a helyén van a porcelánbolt árnyékos kirakatában, ha jól

látom mellette a cédulát, 8800-ért árulják, lej, rubel, korona, forint, dinár, zloty. Így iramlanak az ifjú vaddisznók Közép-Európa-szerte, Ionesco rinocéroszának távoli rokonai. Bizarr evidenciák, mondhatnám. S még azt, hogy: „ennyit a természetről”.

*

(Bicikli) Kátrányfestmény vödörből, minta után. A bicikliforma mint ornemens, mint geometriai ábra és finom kivágat, másfelől mint kézzelfogható, szép szomorú jószág, melyet hazafelé jobb tolni a csirketáppal. Az örök Csepel. Árnyékbicikli valódi pedállal, maga a megfoghatatlan realitás. Mint aki egy augusztusi éjszakán hiánytalanul ráégett, ráfényképeződött a falra, csengersimai emberünk fotogramja egy nyári konyha falán.

*

(A sár) Nem tudom, az ember fotogénebb vagy a sár, mindenesetre Szilágyi Lenke szereti az agyagot, a friss vetés sarát és az országútét Kismacs és Vlagyivosztk között varjakkal, jegenyesorral. És szereti a széjjeltaposott, gyönyörűre kicsipkézett vízpartokat, az eleven gyerekagyagot, ama sűrűbbet, melyet a Tisza és az Óperenciás partján kagylóssá dagonyáznak a fáradhatatlan lábak, s azt a hígat, melyben megmártóznak, viccesen tocsognak agyagos kágyillók.

*

(Szkinhedfördősapka) Mint valamely egyszerű és baljós könyborítóterv. Középpontban a repecses bőrű, háborús rohamsisak, ez a militáris, emblematikusan ellenszenves acélkobak, amelyről a fiú láthatólag elég keveset tud. Az öklén tartja, úgy nyújtja előre. Talán nincs is köze hozzá, jó lenne, ha nem, rohamsisakos fiúkból van elég. „Ezt találtam”, mondhatja, miközben eltartja magától. Közel tartja hozzánk, az orrunk alá.

*

(Egy nyaralás) Derűs konstelláció egy családi albumból: ez *kiemelkedően prima* panziónk a szépen ívelt erkélyével s a mérnöki bukszusokkal, mint nagybátyánk mondotta volt, akár egy *derék* mosoly a hegyoldal nagypapaszakállában, igen, háborús nagybátyánk, aki kerekés széken gurul az alkonyati vízparton, e vicces görbe tükörben tófürdőző unokaöccsünk pózol, amott pedig víg napjaink boldog vége, a csepp hegyi tóra ráereszkedő sötét.

*

(Mi illik össze?) Aprómintás ruha, hegyvidék, köves tájban testes asszony, anya oda-lent, a folyómederben fürdőző gyermekeivel. Akármit csinál, kilóg a tájból. Háttal ül, valami furcsa kőszálon, hajsütővasra gondol, egy kád *fűforró* vízre, valami kulturális színházjegyre büfével. A széles, hangsúlyos háta merő feszengés és demonstráció, hogy ő, tisztelt világ és realitás, ő nem illik ide. Nem és nem. Evidens ottlét, ottmaradottság és irritálóan erős oda nem illés, a képek nagy része valami ilyesmit tematizál, ennek feszültségét és tartós együttesét. A kontrasztok titkos történetét. A záróképen egy öt-éves kisfiú síremléke látható őszi sírkertben, előtte kecske, mint valamely hófehér médium, mókás közvetítő élet és halál közt. Erős kontraszt, noha nem halál és élet áll itt egymással szemben, dehogy, sokkal inkább a műkö síremlék, pontosabban a rágravírozott fénykép esetlensége és élettelenlensége áll szemben a síri avarban captató kecske gráciájával.

*

(Poroszlói életkép) A porcukorfehér kis áldozat zsákkal letakart ládára avagy asztalra van lehelyezve, hárman nézik ünneplőben, két fiatal, egy idősebb férfi, nincs titok, de valahogy most nem szívesen van arcuk. A háttérben bódé, égbe lökött könyökcsővel, rönkkerítés, szárítókötél, egy falusi udvar ünnepi délelőttje. Húsvét, szelíd fehér agresszió. A nyuszi úgy lángol, mint a magnézium, sistereg a fény a szórén, a reggeli nap. Kényes és meztelen, akár a porcelán. Nincs szájalom, és nincs kegyetlenség. És nincs kétség a vég felől.

*

(Bura ad Astra) A romlás, az attraktív, művelt és kérlelhetetlen romlás, amint egy színház, illetve fürdőszерű épület finom terében, mondhatni önmagában, önnön pocsolójában tükröződik. Amint egy föltépett, hasáig nyitott tömevlakásban megmutatkozik. Radiátor, leszaggatott tapéták, az ablakon túl pálmafákra látni. Sajnálattal van a képeken, de soha nincs sajnálkozás. Senki nem tud olyan halkán kifényképezni lepusztult lakótelepi lakásból, mint Szilágyi Lenke. Idebent csak a sötét lámpabura, odakint csak a szomszéd házszor, ötödik emelettől fölfelé, ad Astra. Akkor most mi a sötét elmentéte?

*

(A petróleumszag szomorúsága) Fehér márványlépcső, fény-árnyék, semmi más, átvilágít rajta a hó. A piszkos hó, a piszkos márvány. Sugárzik, lobog az atavisztikus elhanyagoltság. A petróleumszag tárgyilagos szomorúsága. Ezt szeretem talán a legjobban a képein, ezt a szájbarágtalan, finom és határozott szomorúságot, mely nem a „léleké” vagy a „művésze”, hanem a köveké, a szotyola röptée, gyerekek és lovak lábáé a tengerparton. A végtelen vizes síké, ahol a mackófölsők poroszkálnak.

*

(A vasvillai borbély) Borbélyüzlet, az a régi, klasszikus, nyiratkozásos. Ott áll a két gyönyörű szék a mintásra hengerelt fal előtt, lóg rajt az előírásos kissöprű, ragyog az olajos padló. A tükör mellett, a mosdókagyló fölött szögletes, komoly víztartály a folyó víznek. A sarokban, nejlonfüggönnyel elválasztva, alighanem a „női szakasz”, nyugdíjasbura, lógó köpenyek. A hosszanti falon padok a várakozóknak. Egyetlen öregúr ül rajta mindösszesen, fejét előrehajtja, az ajtón beömlő fény szabályosan kigyűjtja fehér haját. Amikor felnyírva, kipúderozva elmegy, akkor fájront. A magányos, szúrós szemű borbély beleül az egyik székébe. Nagy erejű ember, rövid, fehér köpeny, sűrű öltönytadrág, mintás zokni alatt szandálka. Úgy ül be, mint valami operaénekes az öltözői portréhoz, álla színpadiasan a tenyerében, olyan messze néz el, ahogy csak bír. Isten bizony, messzebb a Shell-kútnál.

*

(Ezer év ilyenség) Az élet kulturált szórakozás. Falusi kultúrház kívül és belül. Odakint ácsorgó, ezer éve ott ácsorgó férfiak a Mozi felirat alatt, bent laskásra tapétázott presszóhelyiség. Kólafolt és olajkályha, egy üldögélő vendég. A belső teremben, látni az ajtónyíláson keresztül, egyetlen pár táncol lassút, ötórai tea. „Egy szál harangvirág”, nem nagyon lehet más. Ezek soha nem „szociofotók”, továbbá nem „derűsek vagy szomorúak”, dehogy. Hanem ilyenek. Ezer év ilyenség. A létezés ilyensége. Szilágyi Lenke nem vadászik az életre, hanem csak odamegy, és szépen megnézi. Egy igazi létezési fényképész.

*

(Helyszínek végül) Megálltam, hogy amíg be nem fejezem, pontosabban amíg végig nem érek, ne nézzem meg a kötet hátulján a képregisztert. Hogy valójában mi hol és mikor. S noha a képek alapján nem nagyon akartam megtippelni a helyet, általában tévedtem. Hol háromezer, hol három kilométert. Semmi sincs ott, és persze minden ott van. Az album 124 fotója a következő helyszíneken készült: Albánia, Arnhem, Bicske, Bonyhád, Budapest, Debrecen, Dubrovnik, Dunasziget, Értény, Fonyód, Gagra, Gdańsk, Gelendzik, Gyékényes, Gyöngyös, Hollandia, Isztria, Katovice, Kaukázus, Lakitelek, Latakia, Lausanne, London, Magas-Tátra, New York, Nové Mesto nad Váhom, Novij Afony, Moszkva, Nyíradony, Őrség, Prága, Románia, Segesvár, Split, St. Peter Ordning, Svájc, Szarvas, Szlovákia, Szolnok, Szuhumi, Tekirdag, Tiszapüspöki, Valencia, Varsó, Vásárosnamény, Vezúv, Volzsszkij.

*

(Szétnézni, befejezni) Jól tudom, egyetlen árva fényképet sem lehet kimeríteni, *szétnézni*, nem hogy egy albumot. A főnti képaláírások leginkább nézéspróbák, tisztelegő, Szilágyi Lenkének ajánlott kis *nézetek*. Esetleg, arról való szövegek, hogy mi látszik, illetve látszott az írás, az én nézéseim során „pillanatnyilag”. Hogy mennyi és mifajta beleképzelést vett fel és viselt el a kép, mennyi nézői önkényt. Hogy mikor mit hívtam elő ugyanabból. Ha a „saját szavaimmal”, ergo a saját nyelvem szerint leírom, hogy mi van a képen, az nem helyettesíti a képet, nem áll eléje, hanem egy nézet, mely a másfajta nyelvtől rögtön és eleve más. Meg persze attól, hogy kinek az énjé nézi. Most éppen az enyém nézte ilyenné, ilyesmivé a LÁTÓKÉP-MEGÁLLÓHELY című könyvet.

Mesterházi Mónika

HOMOKKŐ

1

A homokkőben nincs semmi tiszteletre méltó, és szándékai sem világosak. Megkövült emlékeit szétszórt darabokban őrzi, míg szét nem porlad bármely nagyobb erő alatt. Árnyékot nem vet, legfeljebb maga alá, amíg fölé nem omlik. Ahol fejekre szétgurul, kivájt szemével, homokba csápoló, önálló orrnyúlányaival a képzeletnek talán, a testnek és a léleknek kevés örömet ad. A merőleges napban, azt hiszem, kimondhatom, ez nem szieszta-tájék.